

Аница Радосављевић
Крађујевац

ИДЕЈА ЕТИКЕ И ПОЛИТИКЕ У РОМАНУ *НОСТРОМО* ЏОЗЕФА КОНРАДА

У овом раду даје се осврт на идеју етике и политике коју је Џозеф Конрад сместио у срж свог романа *Ностромом*. У овом политичком роману писац даје панорамску слику модерног света и дубоку анализу места које у овом свету заузимају политика, идеологија и материјални интереси. Посебна пажња у овом раду посвећена је начину на који Конрад испитује људску природу у односу на друштво и политику.

Кључне речи: среброљубље, морал, политика, материјални интереси.

Узимајући у обзир биографске и књижевне податке, Џозеф Конрад представља необичну појаву у свету књижевности. Био је Пољак по рођењу; енглеским језиком овладава тек у младости, а касније постаје мајстор тог усвојеног језика и један од најбољих писаца земље којој се приклонио.

Читалац Конрадових дела осећа да испод његовог живог, једноставног приповедања, постоји неки дубљи и мрачнији слој. У једном предговору Конрад је написао: „Они који читају моја дела знају да је моје убеђење да овај свет, тренутни свет, почива на тек неколико идеја: једноставних идеја које су прастаре. Између осталог, овај свет почива на идеји исправности.“ (Walter 1991: 304) Исправност је брана коју човек подиже да би се заштитио од ништавила, искварености, зла којим је окружен, које подмукло чека да га прогута, и које је, на неки начин, унутар њега не приметно. Али, шта се догађа када се та брана сруши? Управо ово тема је Конрадових дела. (Ибид, 304)

Конрад своје ликове суочава са крајњом опасношћу или несигурношћу и, притом, њихове суштинске особине и пориви, врлине или мане, излазе на површину. Са његових ликова, као кора, тада спадају све маске, конвенције, форме, и они, оставши потпуно разголићени долазе у опасност. Наиме, они се тада налазе у опасности да поклекну пред страхом, искушењем и себичношћу. Дакле,

та физичка и морална искушења, као и њихове последице, главне су теме Конрадовог писања. Циљ приповедања за Конрада је изношење „истине“ ствари, суштине ствари, али не у оном научном смислу, већ суштине за којом он трага и коју покушава да прикаже у својим делима, која се може дефинисати као морална. Уметничко дело је средство којим он води читаоца ка људској солидарности, осећању које он као искушење често поставља пред своје ликове.

Конрадов лик је личност карактеристична за то доба, односно доба опште друштвене кризе, која се огледа и у распаду моралних норми. Та његова етичка усмереност потиче отуд што он осећа то рушење моралних начела, и настоји да пронађе неку чврсту основу за себе и за оне којима пише, а он ту основу види у људској солидарности, која се и налази у сржи његових дела.

Конрад често проучава однос и међусобни утицај човековог материјалног и моралног напретка. Овом темом посебно се бави у роману *Носџромо*. Конрад у овом роману даје етичку оцену друштвеног напретка. *Носџромо* је политички роман у најдубљем значењу те речи, и може се тумачити као слика модерног света у микрокосмосу. (Ибид, 309) У овом роману Конрад даје панорамску слику политике и идеологије, капитализма, власти и револуције.

У роману *Носџромо* Конрад је измислио читаву једну државу Костагвану, која се налази на тихоокеанској обали Јужне Америке. Њу је Конрад одсекао од осталог дела света, помоћу океана и планинских венаца, као што је у осталим својим делима изоловао бродове бескрајном пучином; ово омогућује Конраду, као што је то изолацијом постигао у романима *Срце шапе* и *Лорд Џим*, лабораторијске услове у којима може да врши истраживања људске природе, али овога пута, у овом роману, он истражује људску природу у односу на друштво и политику. (Ибид, 310) Аутор вештом ретроспективном техником упознаје читаоца са прошлошћу ове државе, са материјалним и класним силама које се у њој сукобљавају, као и са економско-политичким условима. Али Конрадов суштински смер интересовања и у овом роману остаје исти. Наиме, проблем којим се он у роману *Носџромо* бави јесте деловање материјалних сила модерног друштва на човеково морално биће. (Пухало 1976: 193)

Средиште ове државе Констагване, чини приморска провинција Сулако. Ову провинцију из тешке економске кризе избавља Костагванац енглеског порекла Чарлс Гулд, који захваљујући америчком капиталу успева да обнови рудник сребра и тиме да унапреди привреду читаве провинције. На власт ступа либерално-капиталистичка управа рудника чиме наизглед престаје тиранија и пустошење разних група које су се до тада смењивале на власти.

Дакле, провинција се, захваљујући сребру, избавља из сиромаштва и има изгледе за напредак и бољи живот. Међутим, с друге стране, Конрад приказује како се морал сваког појединца који дође у додир са овим сребром, квари и трули. Чарлс Гулд, иако улаже новац у обнављање рудника, вођен чисто моралним и патриотским поривима, и сам улази у замку капиталистичког профита, и постаје карика у ланцу искварености. Наиме, и он као човек који улази у овај посао из чисто идеалистичких разлога, морално се деформише и подлеже снажном утицају капитала. Гулд се у потпуности посвећује руднику, а крајња последица је да га рудник коначно одваја од жене, г-ђе Гулд, која добро схвата утицај „материјалних интереса“ и остаје морално исправна личност.

Најзначајнија жртва ових „материјалних интереса“ је Ностромо, некадашњи морнар, који је чувен по својој части и неискварености, храбрости и неподмитљивости. Он је јунак сиротиње, који презире новац, одбацује га, и живи од угледа који је стекао међу масом. Као што Конрад каже у предговору овом роману: „Ностромо није тежио да буде вођа у личној игри. Он не жели да се уздигне изнад масе. Он је задовољан да се осећа као сила – у самом народу.“ (Конрад 1961: 11) Његов животни покретач је, дакле, сублимирана лична таштина – а она, по Конраду, и сачињава трагичну пукотину у његовом карактеру. (Пухало 1976: 184) Ностромо је вођен својом таштином достигао углед, и у тренутку када она бива доведена у опасност, и његова поузданост, исправност и непоквареност долазе у опасност. (Mudrick: 91) Наиме, Нострому је поверено да чува значајну количину сребра у току грађанског рата, али он почиње тајно да уновчава то сребро и постепено се богати. Ово води ка рушењу његовог морала који даље доводи до његовог трагичног пада. Дакле, и Ностромо, тај јунак радничке масе, постаје жртва сребра, симбола „материјалних интереса“.

Конрад је у предговору овом роману написао: „Тек кад је почело да ми бива јасно да крадљивац блага не мора неопходно да буде окорео нитков, да би чак могао бити карактеран човек, учесник или можда жртва на променљивој позорници једне револуције, - тек тада сам имао прву визију једне сумрачне земље која је имала да постане провинција Сулако, с њеном високом сеновитом Сијером и магловитим Кампом као немим сведоцима догађаја који проистичу из страсти људи кратковидих у добру и злу.“ (Конрад 1961: 9)

У роману *Носџромо* постоји низ ликова у виду појединаца, али и у виду маса. Али прави „јунак“ *Носџрома*, истинско жариште овог романа, остаје рудник сребра, односно „материјални интереси“ који се у њему симболично осликавају.

Дакле, сребро је жариште и средишњи симбол читавог романа; оно је израз тзв. „материјалних интереса“ које Конрад помиње често у овом роману, а који имају судбински значај за савременог човека. Али Конрад наглашава да је дејство сребра двоструко, и благотворно и кобно. У његовој држави Костагвани присутне су све силе које обликују модеран свет: национализам, либерализам, капитализам, колонијализам; све ове силе су овде присутне, на један или други начин, као последица постојања овог рудника сребра. (Walter 1991: 310)

Сребро је стожер свих збивања у роману, и оних збивања која се тичу морала и оних која се односе на материјално, и очигледно је његово дејство на сваку личност у причи. (Mudrick: 90)

Рудник постаје опсесија већине људи који долазе у додир са њим и жаришна тачка већине жестоких промена на политичкој сцени државе Костагване. Као последица, долази до револуција, контра-револуција, национализма, отцепљења, побуна, појаве хероја, а све то је везано за рудник сребра и за оно што ови становници мисле да им он може донети.

Дакле, Конрад је схватао да „материјални интереси“ воде напредку друштва, али такође увидео је да тај напредак има и на личје. С једне стране, „материјални интереси“ унапређују и уздижу друштво, али с друге, доводе до труљења моралних вредности и начела у једном друштву. Један од ликова у роману каже: „Нема мира и нема спокоја у току развоја материјалних интереса. Они имају своје законе, и своју правду.“ (Конрад 1961: 157)

Тема која се крије у дубљим слојевима овог романа јесте прелазак друштва на пут капиталистичког развоја. Развој почиње из стања које личи на првобитни хаос. У таквом стању, у коме се разним надри-демократским процедурама смењују на власти насилничке групе, власт се показује у свом најогољенијем виду, као организација насиља у интересу владајуће мањине, ради обезбеђења њене власти и њеног изабљивачког богаћења. Израбљивање се такође показује у свом најотворенијем, најсировијем виду: као проста пљачка и отимачина, делом површно маскирана као порез или мито. То је деловање материјалних интереса у њиховом најгрубљем облику. Промена на боље, ка цивилизованијој и хуманијој, грађанско-демократској заједници, врши се опет деловањем материјалних интереса – развојем рудника сребра, уз помоћ страног капитала. Иако је ново стање огроман напредак у односу на раније, и у њему постоји изабљивање које ће донети класну поделу и класну борбу: у роману већ видимо стварање нове, социјалистичке револу-

ционарне организације. Тако ће „материјални интереси“ унети у друштво нови немир и нове сукобе. (Пухало 1976: 185)

Уопштено говорећи, може се рећи да је између осталог, читав овај роман студија о томе како појединац може изгубити своју личност и идентитет. Уже говорећи, ово је студија о томе како ликови могу изгубити идентитет у различитим односима које успостављају према том локалном извору богатства, руднику сребра: шире посматрано, у њиховим свеукупним релацијама према материјалном, материјализму, и свим тим покушајима да се управља материјалним, а који се називају политиком и економијом. (Conrad 1992: X)

Када се једном отме из планине, сребро се стрмоглаво котрља низ планину, кроз град, до бродова, као бујица, без могућности да се заустави – оно се расипа свуда. Овако, како каже Тони Танер у предговору овом роману, Конрад види незауостављиво и незадрживо ширење капитализма. (Ибид, XII)

У *Носџрому* Конрад је дао слику света онако како га је он видео, а не слику света којој се он надао и коју је прижељкивао. Јасно је да је видео да се стање у коме се налази не само Костагвана, већ читаво човечанство, одликује владавином „материјалних интереса“ и „слабом и непотпуном свешћу о вредности и значају унутрашњег живота“. (Ибид, 99)

Критичар Џослин Бејнс у есеју „Ностромо: политика, књижевност и неспокојни изгнаник“ види аналогију између Конрадове измишљене државе Костагване и земље његовог рођења, Пољске. Он каже да је Конрад умео да изрази, под маском Констагване, на свестан или несвестан начин, осећања која је гајио према Пољској. Када је говорио о „политичкој незрелости народа... тромости виших класа и менталном слепилу нижих“ вероватно је мислио на народ Пољске предвођен Русијом. (Ибид, 99) Бејнс тврди да Конрадова анализа неугодне ситуације у којој се налази Костагвана одговара ситуацији Пољске. Конрад у роману каже: „Уздрали смо читав континент да бисмо стекли независност, а уместо тога постали смо само плен демократске пародије, беспомоћне жртве хуље и убица.“ (Ибид, 100)

У роману *Носџромо* Џозеф Конрад испитује једну архетипску тему, тему среброљубља. Чини се да је ова тема вечна и неуништива, и да је среброљубље страшни, несавладиви убица људске расе. Оно је убица због ког Јуда продаје свога вођу и учитеља, зликовац који нагони човека да изда свог ближњег и да се одрекне и последње трунке моралности. Конрад показује како среброљубље има погубно дејство на човечанство, како разара његове моралне

норме, и руши све бране које човечанство поставља искварености, злу и ништавилу.

Ова архетипска, универзална тема подразумева вечито деловање материјалних сила и њихову владавину човековим подмитљивим моралним бићем. Материјални интереси имају своје законе и своју правду (Ибид, 157) и они својом владавином доводе до обрушавања моралног система и спокоја појединца.

Ностромом је роман о политици, рату и ширењу капитализма (Conrad 1992: IX), у коме Конрад испитује силе материјалне похлепе, односно несрећа које са собом носи капиталистичко-империјалистичко друштво. Он даје етичку оцену друштвеног напретка и испитује деловање материјалних сила модерног друштва на човеково морално биће.

Литература

Валтер 1991: А. Walter, *The English Novel*, Penguin Books.

Џозеф 1992: С. Joseph, *Nostromo, A Tale of the Seaboard*, Everyman's Library.

Џозеф 1993: С. Joseph, *The Secret Sharer and Other Stories*, New York: Dover Thrift Editions.

Марвин: М. Marvin, *Conrad: A Collection of Critical Essays*, New Jersey: Prentice-Hall, Inc, Englewood Cliffs.

Стапе 2000: Ј. Н. Stape, *The Cambridge Companion to Joseph Conrad*, Cambridge: Cambridge University Press.

Џозеф 1961: К. Џозеф, *Ностромом, приче с морске обале*, Београд: Просвета.

Пухало 1976: Д. Пухало, *Енглеска књижевност XIX-XX века (1832-1950), историјско-критички преглед*, Београд: Научна књига.

Anica Radosavljević

THE IDEA OF ETHICS AND POLITICS IN THE NOVEL *NOSTROMO* BY JOSEPH CONRAD

Summary

The aim of the text is to provide an overview of the idea of ethics and politics which lies at the core of the novel *Nostromo* by Joseph Conrad. In this political novel, the writer gives a panoramic view of the modern world and a profound analysis of the position of politics, ideology and material interests within that world. The focus of the paper is on the way in which Conrad explores human nature in relation to society and politics.

Прихваћено за штампу јануара 2010.